

College Nijmegen: 1-12-04**Strafrecht in een veranderende samenleving****1 Inleiding**

Het is een bijzondere eer dat u hier vandaag gekomen bent om mij te horen. Vrijwillig, het levert geen studiepunten op. Het is de oude traditie van de academie waarin men de cursussen en de hoogleraren die men wilde horen uit eigen vrije wil koos. Een traditie van lang voordat de overheid met wortel en stok - met wet, prestatiebeurs en studiefinanciering - de studenten de gehoorzaal indreef. Het is mij te meer een eer, omdat ik niet gekwalificeerd ben voor dit onderwijs. Er wordt in de media wel eens beweerd dat ik hoogleraar ben, maar het is als met veel andere zaken: u moet niet alles geloven wat ze in de krant schrijven. Het is mij tenslotte een genoegen om hier aan een bijzondere universiteit college te geven. Wees gerust; ik zal het college niet met gebed beginnen zoals nog gebruikelijk was in mijn tijd aan de Vrije Universiteit; het wordt een gewoon hoorcollege zonder powerpoint, sheets of overheadprojectie. Maar het recht waar ik het met u over hebben wil, hangt nauw samen met levensbeschouwing; met de wijze waarop we ten diepste tegen mensen en samenleven aankijken. Het recht zoals wij dat kennen is daaruit voortgekomen, en het recht wijzigen vergt daarom dat men teruggaat naar de bronnen, of dat nu christelijke, humanistische of eventueel liberale opvattingen zijn.

2 Uitgangspunten

Strafrecht in een veranderende tijd, dat is het onderwerp waar ik het met u over zou willen hebben. Ik heb dat gekozen omdat ik begrijp dat er uit wetenschappelijke hoek soms kritiek bestaat op wijzigingen van het strafrecht die ik bepleit. Al kort nadat ik was aangetreden, nog voor er een wet van mijn hand was ingediend of aanvaard, ontving ik een open brief van veertig strafrechtsgeleerden die mij, vanwege mijn voornemen om de strafwet aan te passen aan de behoeften van de praktijk,

verweten dat ik de rechtsstaat aan het ondermijnen was. Het is een eerbare mening – misschien wat prematuur en dus ongefundeerd - en het waren alle eerbare mensen die de brief schreven. Ik noem dit standpunt hier dan ook slechts omdat het representatief is voor een visie die er op neerkomt dat het strafrecht een waardesysteem in zich zelf is, dat los staat van maatschappelijke ontwikkelingen en praktische behoeften. Een soort natuurrecht dat op ieder moment het minimum is van wat de rechtsstaat vergt; er kunnen slechts rechten en waarborgen bij, maar het kan nooit minder of anders. Het is een visie die overigens niet beperkt is tot het strafrecht, maar die breder verbreid is. Iedere wijziging van de wet wordt al gauw gezien als aantasting van het recht en de rechtsstaat. Maar rechtsstaat en recht zijn in die visie niet meer dan de wet zoals we die gisteren bedachten, in het licht van de problemen en behoeften van eergisteren. 'Recht is dan wat eenmaal is vastgesteld, en alle wetten zullen noodzakelijkerwijze voor rechtvaardig gehouden worden, zonder nader onderzoek, omdat ze nu eenmaal zijn vastgesteld.' Het is als de oude reclame voor de chocoladerepen van het merk Kwatta: "Kwatta is kwatta, als er kwatta op staat".

Recht is in mijn opvatting een levend product van de samenleving, bedoeld om mensen te dienen en de samenleving te laten functioneren en door het gebruik daarvan tot rechtvaardige onderlinge verhoudingen te komen. Het biedt in een samenleving van zelfstandige individuen de mogelijkheid om in de dynamiek van het maatschappelijk verkeer, bestendigheid, betrouwbaarheid en voorspelbaarheid te scheppen, waar men elkaar wederkerig aan kan houden en die mensen in staat stelt om houvast te scheppen in de onderlinge of collectieve verhoudingen.

Recht is dus niet wat iedere tijd zegt recht te zijn. Maar iedere tijd zal in het licht van de eigen behoeften en omstandigheden recht moeten vinden. Dat is: de antwoorden moeten vinden op vragen van samenleven, uitgaande van het duurzaam streven - de voortdurende intentie - om ieder mens in staat te stellen aan zijn bestemming te beantwoorden. In de wetenschap dat daar waar het recht faalt, het geweld begint.

In die visie op het recht ligt het verband tussen rechtsopvatting en levensbeschouwing besloten - en voor levensbeschouwelijk, lees politiek; want alle politiek is levensbeschouwelijk.

Dat verband zit niet primair in de formulering; die kan gezien worden als een herformulering van het oude adagium dat recht is de: "perpetua voluntas suum cuique tribuere" (de voortdurende wil ieder het zijne te geven). Maar 'cuique', 'het zijne' wordt in die formulering gauw juridisch begrepen: als zijn recht, eigendom, vrijheid. Dan wordt de definitie een zelfverwijzende; zij veronderstelt het bestaan van rechten.

Vandaar het concept: "mensen in staat stellen aan hun bestemming te beantwoorden". Het is de omschrijving van het Bijbels begrip 'gerechtigheid'. Niet daarin, maar in de invulling van wat men als de bestemming van een mens ziet, ligt de levensbeschouwelijke sleutel van het recht. Let wel; ik doel op geloof, op levensbeschouwing in brede zin: of dat nu een metafysisch of een fysisch geloof is; een geloof in God, of in het goede en redelijke van mensen, of in gelijkheid van mensen, enz. Want de een zal die bestemming invullen met 'vrijheid', een ander met bestaanszekerheid, of met solidariteit, of met roeping, of met verantwoordelijkheid voor anderen.

Wie bij voorbeeld vrijheid ziet als bestemming van de mens, zal snel geneigd zijn de functie van het recht te zien als bescherming van het individu tegen anderen of tegen de overheid.

Wie de bestemming van mensen daarentegen ziet als: het samenleven als mens in gemeenschap met en verantwoordelijkheid voor anderen, zal de functie van het recht weer meer zien als het scheppen van de voorwaarden daarvoor.

Functie van het strafrecht in die visie zal dan weer meer gelegen zijn in het steeds weer vinden van de juiste balans tussen de bescherming van individu, bescherming van anderen en bescherming van het ordelijk en vreedzaam samenleven.

Evenzo hangt de visie op de functie van straffen – het resultaat van het strafrecht – samen met diezelfde visie op mensen. Wie vrijheid en zelfredzaamheid van het individu centraal stelt, zal iemands handelen als eigen keuze zien, en straffen vooral zien als het vergelden van door dat handelen aangedaan leed en als prikkel om de individuele wil te buigen en te doen luisteren naar collectieve regels.

Wie handelen daarentegen mede ziet als uitkomst van omgeving en omstandigheden, zal niemand ten volle verantwoordelijk willen houden voor zijn handelen en zal ook niet pakkans en straf zien als de bepalende factoren bij het voorkomen van misdrijven.

Dat zijn niet de enige twee benaderingen.

Want ook als men uitgaat van individuele verantwoordelijkheid, kan men nog erkennen dat niemand zonder gebreken is en dat ook als het gerechtvaardigd en nodig is om iemand te bestraffen voor zijn handelen, de bestraffing mede moet berusten op het inzicht dat het goeddeels ook genade is dat de ander daar staat en niet ik.

Straffen is ook een oordelen over onszelf en bestraffen zal daarom steeds getemperd moeten worden door genade die ieder mens behoeft om te bestaan. Dat bepaalt ook onze houding met betrekking tot de doodstraf en tot andere vormen van onmenselijk straffen. Tegelijk wordt in die visie de straf ook bepaald door de noodzaak van bescherming van de samenleving.

3 Onderwerp

Ik hoop dat geleidelijk duidelijk wordt waarom ik een betoog over strafrecht in een veranderende samenleving begin met terug te gaan naar de levensbeschouwelijke uitgangspunten van onze visie op het recht. Zowel de vraag of aanpassing in het licht van veranderende maatschappelijke omstandigheden, als de toetsing van wijzigingen alsook de vraag naar effectiviteit en proportionaliteit van straffen wordt mede bepaald door die uitgangspunten. Dat bepaalt ook de zin van discussie daarover. Discussie over wijzigingen in het strafprocesrecht die uitslui-

tend gevoerd wordt in termen van aantasting van bestaande rechten en mogelijkheden van de verdachte, is weinig zinvol. Het mondt doorgaans uit in welles - nietes, of erg - niet erg, want de kritiek berust op een mogelijke zienswijze en men komt niet toe aan een uiteenzetting over de verschillen in de achterliggende visies op doel en functie van recht, strafrecht en straffen, die nu juist bepalend zijn. Verwijten aan het adres van de politiek komen dan vaak niet uit boven het niveau van: "Ik zie dat anders en dus bent u fout".

Juist vanwege de levensbeschouwelijke, lees politieke, uitgangspunten is de discussie over wijziging van het strafrecht ook een politieke discussie. Rechter, rechtswetenschap en wetgever hebben ieder een eigen rol bij de verandering van het strafrecht. De rechter zal steeds binnen de grenzen van het bestaande systeem de bedoeling daarvan zo goed mogelijk moeten concretiseren voor het individuele hem voorgelegde geval. De wetenschap zal in algemene zin de mogelijkheden van het bestaande systeem moeten verkennen en verduidelijken, alsook de mogelijke verbeteringen of mogelijke veranderingen daarin. Zij dient zich daarbij bewust te zijn van de uitgangspunten van het bestel en van wijzigingen daarin, en die bloot moeten leggen. Het is aan de wetgever om steeds te beoordelen of het stelsel nog adequaat functioneert in een steeds veranderende samenleving, en om te kiezen welke veranderingen nodig zijn. Daarom kan het heel wel zijn dat vrijspraak in een concreet geval er zowel op wijst dat het gegeven recht werkt, alsook dat het dringend gewijzigd moet worden. Dat wijst er slechts op dat rechter en wetgever hun respectieve rol kennen en daaraan weten te beantwoorden.

Tegen deze achtergrond wil ik hier verder kort ingaan op de rol van het strafrecht, de veranderingen in de samenleving die daarop van invloed zijn en vervolgens op de implicaties die dat heeft voor het materiële strafrecht, het strafprocesrecht, een internationale strafrechtsorde.

4 Strafrecht

Strafrecht en samenleving: Strafrecht richt zich in bewoording weliswaar tot burgers: gij zult, of vooral 'gij zult niet', maar is in werkelijkheid

gericht tot de overheid. Het strafrecht regelt geen onderlinge rechten en plichten, maar stuurt, begrenst en regelt het optreden van de overheid bij het tegengaan van inbreuken op het recht door personen die zich nu juist niet aan de wet houden. Strafrecht is de toepassing van de gedachte van Blaise Pascal: "Recht zonder macht is krachteloos; kracht zonder recht tiranniek. Recht zonder macht wordt weersproken, omdat er altijd mensen zijn die het kwaad willen: macht zonder recht wordt aangeklaagd. Men moet dus macht met recht verenigen en daarom maken dat wat recht is, machtig zal zijn, of hetgeen machtig is, rechtvaardig zal zijn." Het strafrecht is ontstaan uit de noodzaak dat feitelijke of gewelddadige inbreuken op de lichamelijke integriteit, het eigendom of de rechten van personen, niet met de wet maar met gebruik van geweld gekeerd moet worden; recht zonder macht is krachteloos. Maar daarmee kan op ieder moment een spiraal van toenemend geweld in gang gezet worden. Vandaar het monopolie van geweld bij de overheid en de behoefte de uitoefening daarvan te beperken en aan banden te leggen; 'wat machtig is rechtvaardig te maken'.

In die visie ligt besloten dat het materiële strafrecht mee zal ontwikkelen met de groei van de welvaart, de opkomst van nieuwe rechten of belangen die gevoelig zijn voor geweld en feitelijke aantasting, en nieuwe behoeften aan ordening van het maatschappelijk verkeer die tegen inbreuken daarop beschermd moeten worden. Het object van het strafrecht is de gewelduitoefening door de overheid. Waar deze niet strikt nodig is, zal zij in het belang van de beheersing van geweld, achterwege gelaten moeten worden; en waar zij nodig is zal dit steeds proportioneel moeten zijn met het te bestrijden geweld. Daarom is strafrecht ultimum remedium en zal waar zulks mogelijk is de spiraal van toenemend geweld doorbroken moeten worden. Maar tegelijk ligt in die visie ook besloten, dat steeds bezien zal moeten worden of bestaande bevoegdheden en middelen nog opgewassen zijn tegen de verschijnselen, die zij moeten bestrijden. Want waar de overheid moet buigen voor het geweld van derden, houdt onze vrijheid om recht te scheppen op.

Bij alle waarborgen voor een eerlijke procedure, zal het recht steeds een adequate bestrijding van geweld en criminaliteit mogelijk moeten maken.

Strafrecht en individu: Het uitgangspunt dat strafrecht laatste en niet eerste remedie is, geldt ook voor het gebruik van straffen. Ook het straffen is uitoefening van dwang en is een factor in de mate waarin geweld normaal wordt gevonden in de samenleving. Daarom zal ook de straf steeds proportioneel moeten zijn. Tegen die achtergrond is de roep om steeds maar hogere strafmaxima bedenkelijk. Zie de ontwikkeling in de VS, waar er een traditie is om bij preventie en bestrijding van misdaad zijn heil te zoeken in steeds hogere straffen. Gevolg is dat op iedere 100.000 inwoners er 880 gevangenen zitten; in Nederland is dat 88. The Economist berekende onlangs dat 3,7% van de bevolking in de gevangenis zit en dat van alle jongens die in 2000 geboren werden meer dan een op de tien ooit in zijn leven in de gevangenis terecht zal komen, terwijl dat voor jongens van de zwarte bevolking ligt bij een op de drie. Voor het overgrote deel geldt dat ze na vrijlating binnen drie jaar weer in de gevangenis zitten. Dan scheidt men als het ware een criminele klasse en bij een dergelijke mate van institutioneel geweld, bevreedt het niet dat het algemeen geweldniveau in de samenleving hoog ligt.

Dat neemt niet weg dat wanneer de overheid burgers het recht ontzegt om zelf met geweld op te treden tegen wie inbreuk maken op hun persoon en eigendom, zij het element van vergelding in een straf niet zonder meer kan negeren.

Vanuit dezelfde visie kan de wijze waarop gestraft wordt per dader verschillen. De rechter let daarbij op de persoon van de dader, zijn achtergrond en omstandigheden. Die achtergrond wordt mede cultureel of de groep waarin men verkeert bepaald. Zo kan in een andere cultuur anders worden gedacht over de relatieve zwaarte van een straf. Dat kan van invloed zijn op de opgelegde straf. Uitgangspunt moet immers zijn dat een straf wordt opgelegd die ook als zodanig ervaren wordt. Dat kan betekenen dat voor vergelijkbare gevallen verschillend wordt ge-

straf, omdat gevoelswaarde bij de daders niet gelijk is. De vanuit het doel van bestraffing ongelijke gevallen worden dan niet gelijk behandeld.

5 Een veranderende samenleving

Het veranderend karakter van de samenleving behoeft weinig betoog, ook al kunnen we van mening verschillen over wat daarbij de meest kenmerkende veranderingen zijn. Bepalend voor de werking van het strafrecht zijn de toenemende verscheidenheid van kwetsbare belangen en de toenemende mogelijkheden om daar inbreuk op te maken. De toegenomen kwetsbaarheid van de samenleving voor dreiging en terrorisme is daar een voorbeeld van; denk niet alleen aan het politiek terrorisme, maar evenzeer aan de afpersing van grote ondernemingen met dreiging van bommen in winkels (IKEA) of met het vergiftigen of ondeugdelijk maken van levensmiddelen. Een andere fundamentele verandering is dat met het internet er een hele nieuwe publieke ruimte bij is gekomen, die vergeleken met de klassieke publieke ruimte nauwelijks onderscheiden is van de privé sfeer. Die nieuwe publieke ruimte schept nieuwe kwetsbaarheden en nieuwe mogelijkheden om inbreuk te maken; denk aan verspreiding van discriminerende of antisemitische uitlatingen, kinderporno, oplichting, spam, aantasting van de integriteit van netwerken of opgeslagen informatie. Tenslotte doen oude bedreigingen zich voor in nieuwe gedaante; denk aan mensenhandel, mensensmokkel, moderne vormen van uitbuiting van de medemens. Het leidt tot een nog steeds voortdurende expansie van het strafrecht.

Een tweede ontwikkeling is de massaliteit van de kwetsbaarheden en mogelijkheden van aantasting. Onze bezittingen zijn toegenomen, velen van ons laten iedere nacht een klein vermogen buiten voor de deur staan, en datzelfde kleine vermogen gebruiken we dagelijks als gevaarlijk moordwapen op de weg. Om de kosten van verkoop te beheersen is het meenemen van de goederen of diensten zonder betaling ook steeds eenvoudiger geworden. Het dwingt om steeds weer nieuwe vereenvoudigingen en nieuwe methoden bij de strafrechtelijke handhaving van de wetten te zoeken.

Een derde ontwikkeling is het wegvallen van grenzen. Misdadigers kunnen vrijwel zonder belemmering grenzen overschrijden en de moderne middelen van verkeer faciliteren dat. In al die gevallen wordt het overheidsoptreden beperkt door de absolute grenzen van rechtsmacht terwijl de fysieke grenzen vrijwel geen obstakel meer vormen. Het dwingt tot internationale samenwerking en harmonisatie van strafrecht.

6 Strafrecht in een veranderende samenleving

6.1 *Veranderingen in het strafrecht*

Tegen deze achtergrond moet u de wijzigingen begrijpen die thans in het materiële strafrecht worden voorgesteld. Wel beschouwd zijn die beperkt. Belangrijke uitbreidingen uit het afgelopen jaar zijn Wet internationale misdrijven (misdrijven tegen de menselijkheid) en strafverzwaring bij structurele discriminatie. Een groter aantal wetten wacht nog op behandeling. Morgen hoop ik met de tweede kamer te overleggen over de Wet terroristische misdrijven. Die voorziet in strafverzwaring voor misdrijven die in het kader van terroristische activiteiten worden gepleegd. Uitbreiding van het materiële strafrecht ligt vooral in de bepalingen met betrekking tot samenspanning tot het plegen van een terroristisch misdrijf en werving voor de Jihad. Tegen de strafbaarheid van samenspanning wordt nogal te hoop gelopen. Ik ben het eens met degenen die menen dat zuinigheid geboden is bij de strafbaarstelling van samenspanning. Maar is samenspanning tot een terroristische moord-aanslag minder strafwaardig dan samenspanning bij misdrijven tegen de veiligheid van de Staat, en die zijn nu al strafbaar. Let wel, samenspanning bij terroristische misdrijven heeft alleen betrekking op die ernstige misdrijven waarbij, als het misdrijf voltooid wordt, een levenslange gevangenisstraf in het geding kan zijn. Er wordt dus niet kwistig mee omgesprongen. En de afspraak die samenspanning impliceert zal bewezen moeten worden.

6.2 *Veranderingen strafprocesrecht*

De voortgaande expansie van het strafrecht en de massaliteit van mogelijke misdrijven maken stroomlijning en vereenvoudiging van de strafvordering, alsmede verhoging van de slagvaardigheid van politie en justitie onvermijdelijk. Over de plannen tot modernisering van het Wetboek van Strafvordering is overigens onlangs een uitgebreide beschrijving naar de Tweede Kamer gezonden.

Uitgangspunt is dat het wetboek van strafvordering niet alleen in dienst staat van het belang van een effectieve misdaadbestrijding, maar ook in dat van een behoorlijke en eerlijke rechtspleging. De bevoegdheden van de overheid dienen daarin duidelijk te zijn omschreven en de verantwoordelijkheid van de burger bepaald. Het gaat steeds om een afweging van verschillende belangen zonder dat aan één van die belangen absolute betekenis kan worden toegekend. Het toekennen van primaat aan het belang van de bestrijding van de criminaliteit kan leiden tot een reductie van het belang van andere procesdeelnemers als de verdachte, het slachtoffer, de getuige en derden die ook bij de strafvordering kunnen worden betrokken, zoals personen en instanties die gegevens moeten verstrekken of voorwerpen afstaan. Kenmerkend behoort te zijn dat de bestrijding van de criminaliteit zowel op effectieve als behoorlijke wijze wordt nagestreefd.

Ook de voorstellen die ertoe strekken meer gewicht toe te kennen aan de positie van het slachtoffer moeten worden gezien als uitdrukking van een evenwichtiger belangenafweging die moet bijdragen aan een betere kwaliteit van de rechtspleging. Het is mijn bedoeling om op korte termijn te komen met voorstellen over de positie van het slachtoffer en over de OM-afdoening. Dat laatste voorstel is geïnspireerd door het concept van het “derde spoor” uit het onderzoeksproject, maar het heeft ook tot doel de zittende magistratuur te ontlasten van zaken die op verantwoorde wijze anders afgedaan kunnen worden. Wat de voorstellen betreft om het strafrechtelijk vooronderzoek ingrijpend te herzien, zal het uitwerken van voorstellen meer tijd vergen; maar met de voorbereiding daarvan wordt gestart.

Vergroting van de slagvaardigheid op korte termijn: Modernisering van het wetboek is niet genoeg, om er voor te zorgen dat de inspanningen van politie, openbaar ministerie en zittende magistratuur tot verhoging van het aantal justitiële reacties en een betere bestrijding van de criminaliteit leiden. Maar het kan er tot op zekere hoogte wel aan bijdragen. Onlangs zijn vier wetsvoorstellen bij de Tweede Kamer ingediend die beogen op korte termijn de efficiency van het strafproces te vergroten. Dat uitleggen als de bedoeling om de rechtsbescherming van verdachten tegenover de machtige overheid substantieel te beperken is nonsens. Dat miskent onder meer dat de voorstellen op voorstel van en in overleg met de Raad voor de rechtspraak zijn ontwikkeld. Het gaat om een betere rechtshandhaving. Ieder voorstel berust op een evenwichtige afweging van de verschillende belangen; een strafproces dat zowel doelmatig als behoorlijk en eerlijk is. De kritiek daarop berust dan ook vooral op een eenzijdige toetsing vanuit de mogelijkheden van verdachte en verdediging. Dat miskent het belang van een doelmatige rechtsgang binnen een redelijke termijn. Het belangrijkste kritiekpunt dat ik aan de samenvatting van een onlangs gehouden afscheidsrede van een hoogleraar ontleende, zou zijn dat bij een bekennende verdachte andere bewijsmiddelen goeddeels overbodig zouden worden. Het zou tot een communistisch strafproces leiden. Die kritiek berust, zoals de meeste in bedoelde rede, op een onjuiste weergave van de feiten. Voorgesteld wordt alleen dat in het vonnis van uitwerking van de bewijsmiddelen kan worden afgezien als de verdachte heeft bekend. Dat is wat wezenlijk anders dan dat volstaan kan worden met een enkele bekentenis als bewijs.

6.3 *Internationale strafrechtsorde*

Een van de minst opvallende, maar op den duur meest ingrijpende veranderingen is de uitbouw van een internationale strafrechtsorde. Internationale strafrechtelijke samenwerking is al ouder. Er is een lange traditie van verdragen die een basis bieden voor samenwerking van politie en justitie en voor uitlevering van verdachten. Daarnaast is er een groeiend corpus aan internationaal materieel strafrecht. Ik noem in dat

verband de drugsverdragen. Nederland kent de goede gewoonte de verdragen op dit terrein te ratificeren en daarvoor uitvoeringswetgeving tot stand te brengen. Aan datgene wat we overeengekomen zijn en waaraan we ons gebonden hebben, houden we ons ook. Zo hoort het. Dit corpus groeit echter in snel tempo in de afgelopen tijd. Ik wees er al op dat de belangrijkste uitbreiding van het materieel strafrecht in deze regeerperiode gelegen in die sfeer gelegen is.

Relatief nieuw is de strafrechtelijke samenwerking binnen de Europese Unie. Die neemt een hoge vlucht. In de voorstellen voor wijziging van de Europese verdragen worden de bevoegdheden van de Unie op dit terrein verder uitgebreid en wordt besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid mogelijk. Dat dwingt tot een diepgaander doordenking van wát er dan zou moeten gebeuren.

Vooralsnog richt de inspanning zich vooral op harmonisatie van het strafrecht en het strafprocesrecht. Maar juist bij de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit biedt dat maar beperkt een oplossing. Zoals aangegeven regelt het strafrecht niet rechtsverhoudingen, maar de bevoegdheid van nationale overheden bij het bestrijden van criminaliteit. Territoriaal beperkte rechtsmacht en niet verschillen in nationale wetgeving vormen dan ook het grootste obstakel. Ook als de hele wetgeving uniform is, houdt de bevoegdheid van de Nederlandse justitie op bij de grens. Mede vanuit de gedachte dat nationale criminaliteit het beste op nationaal niveau bestreden kan worden en internationale criminaliteit op internationaal niveau, heb ik onlangs gepleit voor de totstandkoming van een eigen Europese infrastructuur voor de strafrechtelijk optreden en samenwerking. Dat impliceert twee te onderscheiden rechtsorden, waarbij deze elkaar uiteraard over en weer zullen beïnvloeden. Het concept lijkt me helder en op zichzelf nastrevenswaardig.

7 Tot besluit

Ik heb geprobeerd u met het voorgaande te schetsen op welke wijze het strafrecht in deze jaren in wisselwerking met de veranderende maatschappelijke behoeften wordt gewijzigd en vanuit welke uitgangs-

punten dat geschiedt. Het was daarbij niet mijn bedoeling om u te overtuigen van de juistheid van de wijzigingen en de achterliggende visie, maar om uw belangstelling te wekken voor een andere kijk op het strafrecht. Het inzicht dat strafrecht meer is dan een stelsel van normen en regels die steeds verder verfijnd moeten worden. Het is een stelsel van levend recht, dat voortdurend moet worden aangepast aan de samenleving waarin het functioneert en waar de publieke opinie doorgaans ook nauw bij betrokken is. Dat geeft het strafrecht in hoge mate een nationaal karakter. Zie slechts particulariteiten van Nederland op het punt van euthansie, softdrugs, enz. Het is een bijkomend argument om niet al te lichtvaardig over te gaan tot harmonisatie van grote delen van het strafrecht in het kader van de Europese Unie. Dat betekent niet dat we niet bij voortdoring moeten bezien hoe andere landen vergelijkbare problemen oplossen. Wat dat betreft als u in uw studie de kans krijgt om een tijd in het buitenland te studeren grijp die kans. Niet primair om het recht elders te leren kennen maar vooral ook om veel scherper de eigen aard van het eigen recht te zien en te begrijpen waarom we hier hebben gekozen, zoals we hebben gekozen.

Want het gaat steeds om een afweging van vele belangen zonder dat aan één van die belangen absolute betekenis kan worden toegekend. Gestreefd wordt naar bestendigheid en voorzienbaarheid van het wetboek, maar dat mag niet leiden tot rigiditeit en formalisme. Het moet voor alles ook bruikbaar zijn om de samenleving de voorwaarden te scheppen om mensen aan hun bestemming te doen beantwoorden en mensen daarin verder te helpen. Dat is waar u voor studeert en dat is wat uw studie werkelijk relevant en de moeite waard maakt.